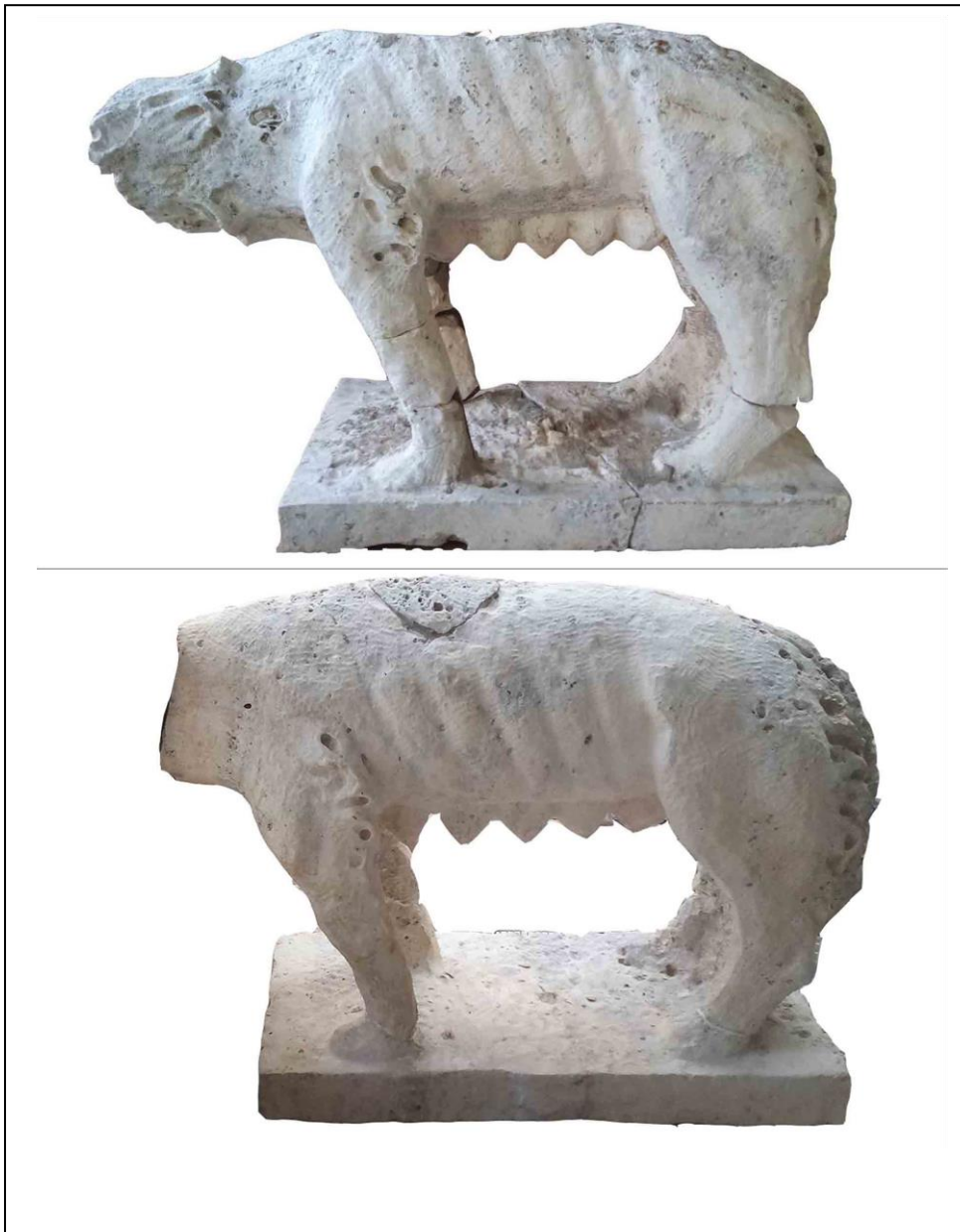

שימור ושיחזור

1/2/2021

שתי זאבות קפיטוליניות – בית חולים איטלקי,
ירושלים

רועי גבעתי – משמר מוסמך מס. 182
בוגר בית הספר לסיתות ע"ש Pietro Tacca והאקדמיה לאומנויות יפות בתחום
שימור ושיחזור מונומנטים, קררה, איטליה.

דו"ח ביצוע שימור ושיחזור זאבות קפיטוליניות – בית החולים האיטלקי, ירושלים

האובייקט: שני פסלי אבן בדימוי זאבות

חומר: אבן גיר

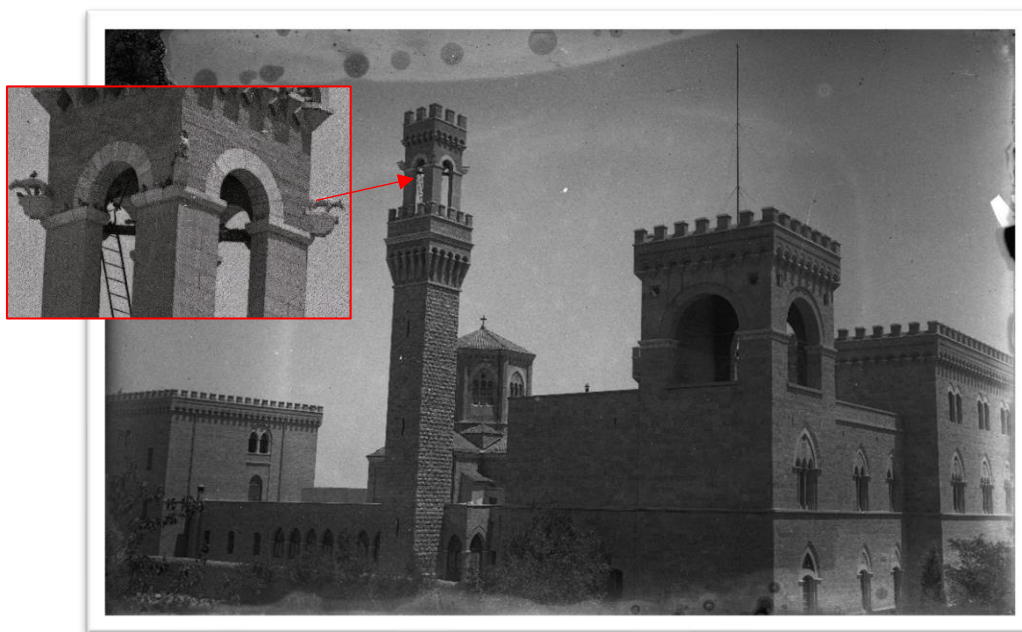
שנה מתוארכת: 1911

גודל: זאבה B – 20x35x65 ס"מ / זאבה A – 20x34x66 ס"מ

רקע:

בית החולים האיטלקי נבנה בידי ג'וליו ואנטוניו ברלוצי, אדריכלים איטלקיים אשר תכננו מספר מבנים כנסיות ומנזרים בירושלים ביניהם בית החולים האיטלקי אשר ממוקם ברחוב הנביאים.

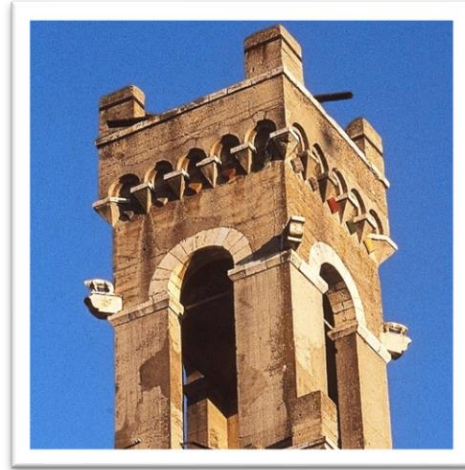
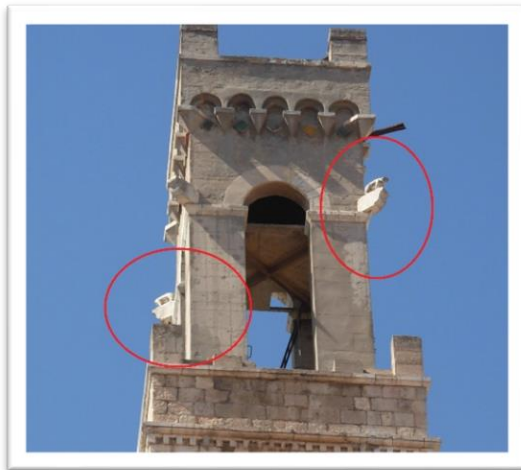
בית החולים האיטלקי תוכנן בסגנון איטלקי גותי המאופיין על ידי אלמנטים מרובי עיטורים מאבן. בניין זה מזכיר באופיו את הפאלאצו וקיו אשר ממוקם בפירנצה, טוסקנה, תיכנון זה היה באופן מודע בו המבנה יבלוט וישמש בתור הצהרה פוליטית – מדינית על ידי שימוש בטכנולוגיות בנייה ועיטורים אשר מאפיינים את המבנים באיטליה.

צילום בית החולים האיטלקי בירושלים מארכיון ברלוצי תמונה 1

האלמנט העיקרי שבולט לעין הוא מבנה הפעמונים (קמפנילה) בצורת צריח ובראשו הוצבו 4 זאבות קפיטוליניות כל אחת מופנית לכיוון אחר של רוחות השמים. זאבה קפיטולינית הינה סמלה של רומא בא מתוארת זאבה מרובת עיניים המגנה על זוג ילדים אשר לפי האגדה מצאה את התאומים רומוס ורמולוס, אשר נהפך להיות שליט רומא בסביבות 750 לפנה"ס. פסלי זאבות קפיטוליניות מצויים בכל רחבי איטליה וחלקן בעולם במקום בו רצו להטביע חותם איטלקי.

בית החולים האיטלקי נפגע במהלך השנים, דוגמא אחת לכך היא במלחמת העצמאות, שימש הבניין כעמדה קדמית ונקודת תצפית לכוחות צה"ל בקרבות בשטח העירוני של ירושלים. בית החולים עמד על קו החזית העירוני, והופגז בידי הלגיון הערבי. כתוצאה מהלחימה נגרמו נזקים קשים לגג הכנסייה, ולמגדל בו מוקמו הזאבות אשר שימש כעמדת תצפית. בשנת 2012 קבלן שימור מטעם המועצה

מגדל הצריח עם הזאבות בשנת 2012

לשימור אתרים, שימרה מקטע מבית החולים האיטלקי אך אזור הכרכוב במגדל הצריח בו ממוקמות הזאבות לא היה מועד לטיפול.

מצב קיים –

הזאבות הורדו מהמגדל על ידי רשות העתיקות ב-2012 והונחו בארגזי פלסטיק במחסן ליד בית החולים האיטלקי ומשם הועברו על ידי המועצה לשימור אתרים למחסן המועצה במכון איילון שברחובות. הזאבות נמצאו שבורות בחלקים שונים בהם ניתן לראות שני גופים גדולים וארבעה חצאי בסיסים ושברים קטנים של גפיים. כבר בהתחלה היה ניתן לראות כי קיימות רק 2 זאבות ולא ארבע כפי שהיו במקור. חומרי מליטה צמנטים על גבי הגופים והבסיסים. פינים מברזל נמצאו מחוברים עם חומר מליטה צמנטי לגפיים הקדמיות. לכלוך מפיח ומיקרוביולוגיה הופיעו על גבי שני גופי הפסלים.

ניתן להבחין כי הזאבות היות והונחו על גבי כרכובים ומוסותרות מעין אדם מלמטה, הקומפוזיציה פוסלה בצורה שבהן הרגליים הקדמיות מוטות קדימה וראש משוך קדימה למען ייראו מרחוק.

על גבי הגופים והגפיים נראו שאריות של חומרי מליטה צמנטיים בהן פיני ברזל מכופפים אשר נועדו להחזיק את הגפיים שלא יישברו כתוצאה ממשקל הראש והגוף המונח על גבי רגליים זעירות (כנראה שימור שנעשה בתקופה מאוחרת יותר) ניתן לראות כי השבירה קרתה בדיוק במקומות בהן נעשתה מתיחת עומסים – אזור הכף רגל אזור הברך והחיבור בין הגפה לגוף. לא ידוע אם פיני הברזל נעשו בתקופה יותר מאוחרת היות ונראה כי גם קיבוע הפסלים נעשה על ידי פין במרכז הבסיס מה שגרם לסדיקתו לשני חלקים.

שני בסיסי הפסלים נסדקו לשני חלקים עקב קיבוע מקורי שנעשה במרכזי הבסיסים.

סדיקה עקב קיבוע הפסל

פינים מברזל לקיבוע איזורי סדיקה

מצב הפסלים בהגעתם

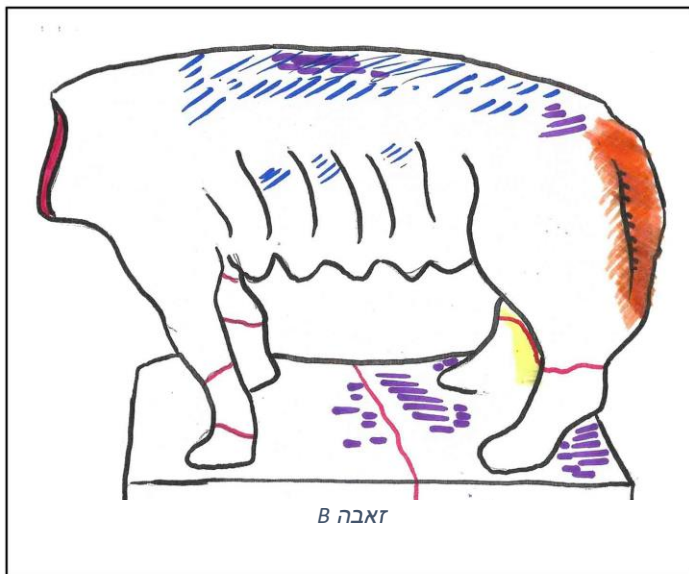
זאבה B

זאבה A

שימור הגופים:

מפת מצב קיים

צמידה

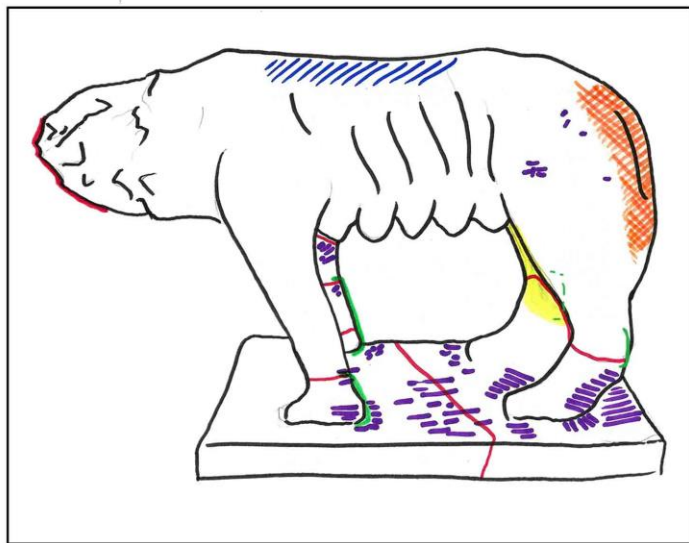
שבר

שאריות מליטה צמנטיות

מיקרוביולוגיה

קרום שחור

פין מכופף מברזל

זאבה A

נקיון:

בוצעה הסרה של כל חומרי המליטה הצמנטיים ופינוי הגופים הזרים מעל גבי האבן בנוסף בוצע נקיון במים מזוקקים וסבון ניטראלי למען הורדת הלכלוך ראשוני.
נעשה נקיון בבנזלקוניום כלוריד (BAC 50) למען טיפול במיקרוביולוגיה ולבסוף טיפול באגאר אגאר, חומר על בסיס אצות אשר משמש לספיחת לכלוך מתוך האבן ללא פגיעה באבן עצמה.

אובחן אזור בו נוצר קרום שחור, באזור הבטן מאחורי העיניים. אזור זה עבר קונסולידציה והסרת הקרום.

הסרת שאריות מליטה
צמנטיות וגופים זרים
באמצעות כלים ידניים

ניקוי מיקרוביולוגיה באמצעות BAC50

ניקוי צמידה באגאר בצורת קומפרס

שיקום הגוף:

שני הגופים נבנו "על יבש" בכדי להבין את הקומפוזיציה המקורית של הגוף ובכדי להבין איזה חלקים חסרים, לאחר מכן נעשה שלד ממוטות נירוסטה פלב"מ 316 קוטר 8 מ"מ אשר עוגן בצורה שעומס הגוף יועמס על גבי שלד הנירוסטה. עיגונים אלה נעשו באמצעות שרף על בסיס אפוקסי (DOMO 10).

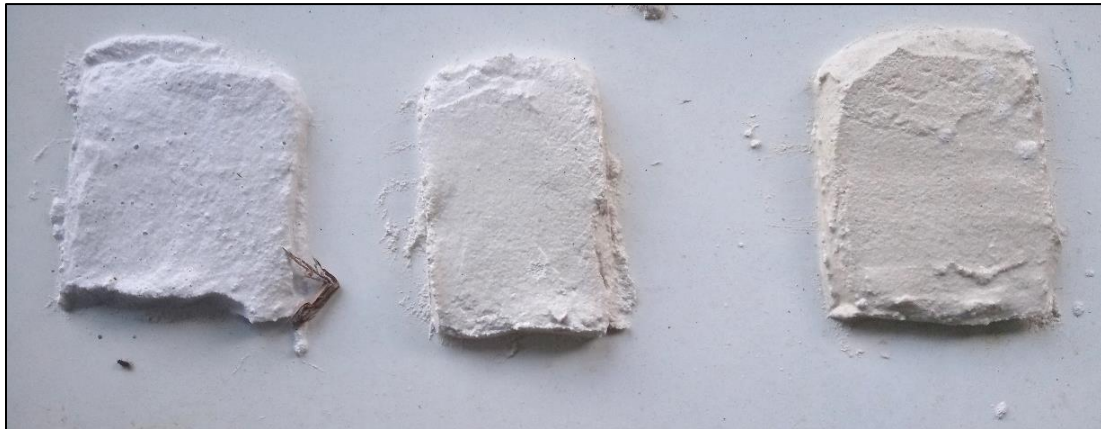

חיבור בסיס זאבה B

התקנת שלד פנימי מנירוסטה וחיבור כל החלקים ליחידה אחת (זאבה A)

כל החלקים למעט ראש הזאבות נמצאו ולא היה צורך להכין תותבים, שני הגופים הורכבו מהחומר מקור.
באזורים בהם היו השלמות של חומר מליטה צמנטי ולקונות באזורי הגפיים נעשו השלמות בחומר על בסיס סיד הידראולי (LITHOMEX) מגוון בפיגמנט לפי האזור המיועד (צהוב סיינה, גרפיט).

דוגמיות לבחירת גוון למען השלמות

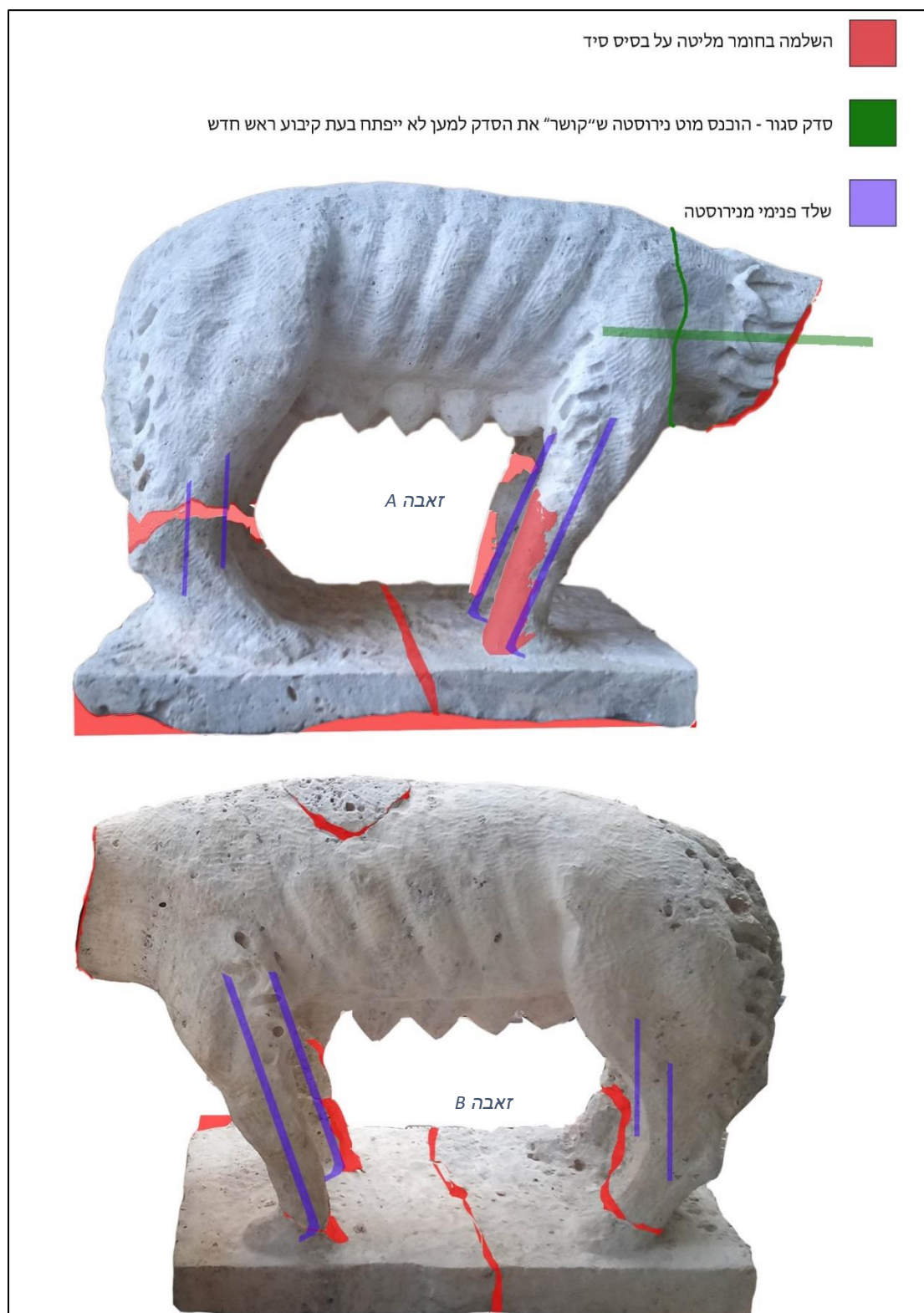

השלמת חומר מליטה בבסיס הפסל

התאמת גוון והשלמות בחומר מליטה LITHOMEX

מיפוי שלד פנימי והשלמות בחומר מליטה

שיחזור ראשים:

כחלק מהתהליך השימורי ביקשתי תיעוד צילומי של הזאבות ממקומות בהן היה ניתן לשער כי קיימים צילומים למצב הזאבות במהלך השנים. המקורות היו בית יד צבי, המכון התרבותי לאיטליה, הספרייה הלאומית, המועצה לשימור אתרים ואדריכלים שונים בהם ג'ובנה פרלי (Giovanna Perelli) אשר כתבה ספר על אנטוניו ברלוצי (אדריכל אשר תכנן את בית החולים האיטלקי).

צילום על גבי זכוכית מארכיון ברלוצי (1913)

דרך האדריכלית ג'ובנה פרלי ממילאנו נוצר קשר עם כמרים שונים, ביניהם פרופסור אאוג'ניו אליאטה אשר ממונה על ארכיון צילומי של ארץ הקודש (custodia di terra santa) בהן הוא שלח לי סריקה של צילום על גבי זכוכית של הצריח בהן נראות הזאבות מרחוק. במשך כל החיפוש הגיעו לידי צילומים של בית החולים בזמן בנייתו אך ללא שום תיעוד לזאבות עצמן.

עמדו לפני בסוגיית השיחזור שתי אופציות:

1. לפסל ראש ארכאי גאומטרי הנדסי המדמה ראש ללא התייחסות לפרטים ובכך להפריד מקור ממשוחזר בצורה מאוד מובדלת
2. לפסל ראש עם היצמדות לפרטים לפי התמונה הקיימת עם התייחסויות שונות לזאבות קפיטוליניות באיטליה.

עקב הצבת הפסלים במרחק רב ולא מוצג מוזיאלי קרוב, נמצא לנכון לפסל את הראש עם היצמדות לפרטים הקרובים ביותר שניתן אך עדיין לשמור על עקרונות השימור ובכך להפריד ויזואלית מקור ממשוחזר ועיקרון ההפיכות, אשר יהיה ניתן להוציא את הראש ולהפרידו ללא פגיעה בפסל המקורי.

למען שיחזור הראשים נעשה שיתוף פעולה עם גרפיקאי אשר עיבד ושיחזר את התמונה לקבלת מראה, זיהוי פרופורציות וסגנון הראש.

תקריב הזאבות

זאבה A

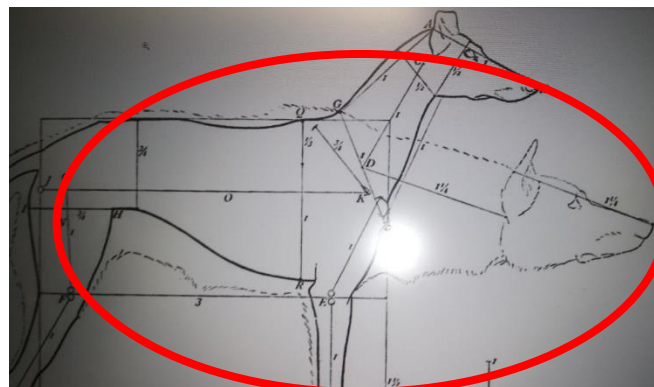

זאבה B

ניתן להבחין כי שתי הזאבות לא דומות אחת לשנייה, אחת עם ראש נמתח קדימה (FIGURA A), בתנוחה הנראית כמאיימת לתקוף והשנייה עם ראש מוטה כלפי מטה (FIGURA B), בתנוחה הנראית מגוננת. את זה ניתן להבחין גם באמצעות הגופים המפוסלים.

ניתן להבחין כי ראש הזאבה A יותר עגול ומדמה טורף ממשפחת החתוליים ולכן נלקח הרפרנס לזאב מערבות איטליה (CANIS LUPOS ITALICUS) ופסלי זאבה קפיטולינית מאיטליה.

זאבה A

ניתוח גוף עם ראש המוטה קדימה

זאבה B

זאבה B נראית כמגוננת עם ראש מוטה כלפי מטה עם צורה מעין שועלית ולכן נלקח רפרנס של זאב קצת אחר.

תהליך השיחזור:

תהליך הפיסול החל באמצעות הכנת שלד ומעליו מודל מחימר בכדי להבין פרופורציות וצורה כללית למען תחילת סיתות האבן. לאחר הבנת הצורה סותתה אבן טרוורטין גירית נקבובית כדומה למקור, באמצעות תוך כדי שמירה על פרופורציות וסוג סיתות גמר נאמן למקור המופיע בצורת אצלם שניים. נעשה מאמץ תוך כדי סיתות הראשים להתאים את השפה הפיסולית של הגוף לראש.

חיבור הראש לגוף הפסל לא נעשה באמצעות דבק אפוקסי, בכדי להימנע מהוספת חומרים זרים אשר יכול להוות פגיעה לגוף המקור בכדי לשמור על עיקרון ההפיכות, החיבור נעשה באמצעות מגנט נאודימיום המותאם בצורה מדויקת בין אזור השבר של הראש לבין הראש המשוחזר. המגנט מעוגן באמצעות דבק על בסיס פוליאוריטני אשר ניתן להמיס באמצעות WHITE SPIRIT, למען שמירה על מרכז הראש נעשה שימוש במגנט עם חור בעל קוטר של 8 מ"מ אשר הוכנס בתוך פין נירוסטה המעוגן לגוף הפסל בכדי למנוע נזק של סדיקה עתידית כתוצאה ממשקל הראש. ברווח הנוצר בין החיבורים נעשה שימוש בחומר מליטה על בסיס סיד בכדי לטשטש את נקודת החיבור.

יצירת שלד למען מידול בחימר (זאבה A)

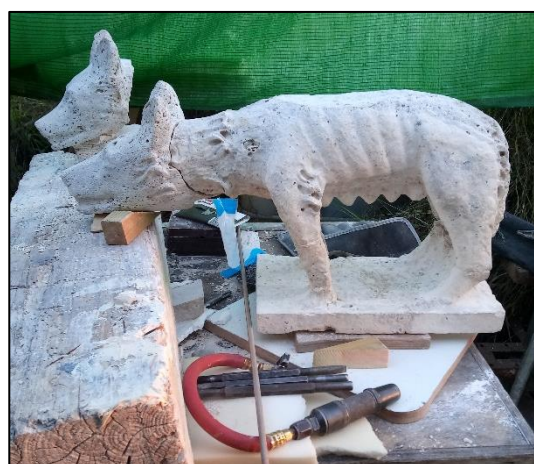
סקיצות מחימר להבנת הראש הרצוי

תחילת הסיתות מגוש אבן

זאבה B

תוך כדי הסיתות נעשה חיפוש להתאים שפה פיסולית של גוף המקור

תהליך התאמת הראש לגוף הפסל (סיתות לפי תוואי השבר)

עיגון הראש לגוף המקורי בעזרת מגנטים, זאבה B

התאמה עם מגנט נאודימיום, זאבה A

הזאבות במצבן הסופי

בסוף תהליך השימור והשיחזור הזאבות נמסרו למועצה לשימור אתרים. הוצע רעיון לביצוע של ארבע רפליקות למען הצבה מחדש ארבע זאבות על ראש הצריח, ואת המקור להציג בחלל מוזיאלי כגון, בית החולים האיטלקי.